До спеціалізованої вченої ради Д 27.855.02
Державного податкового університету

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію Свінцицького Андрія Вікторовича на тему «Процесуальні основи забезпечення участі осіб під час кримінального провадження: проблеми теорії і практики», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження процесуальних основ забезпечення участі осіб під час кримінального провадження зумовлена тим, що належна участь його суб'єктів є необхідною передумовою законності, повноти та ефективності кримінальної процесуальної діяльності. Реалізація значної частини процесуальних засад є неможливою або істотно ускладнюється без участі підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка, захисника, експерта, спеціаліста, перекладача та інших осіб. Саме тому кримінальне процесуальне законодавство передбачає систему правових засобів, спрямованих на забезпечення їх прибуття, присутності та належної участі у процесуальних діях і судовому провадженні. Водночас застосування таких засобів нерідко пов'язане з обмеженням конституційних прав людини, що обумовлює необхідність пошуку оптимального співвідношення між інтересами кримінального провадження та гарантіями особистої свободи.

Особливої актуальності ця проблематика набуває з огляду на те, що забезпечення участі особи не може ототожнюватися виключно з її фізичною присутністю під час проведення процесуальної дії. Сучасне розуміння належної участі передбачає створення реальної можливості користуватися наданими законом процесуальними правами, сприймати перебіг провадження, висловлювати власну позицію, подавати докази та клопотання, отримувати правову допомогу, конфіденційно спілкуватися із захисником, користуватися допомогою перекладача та ефективно реагувати на процесуальні рішення і дії

інших учасників. Відтак ключового значення набуває не формальна, а ефективна участь особи у кримінальному провадженні.

Проблематика забезпечення такої участі безпосередньо пов'язана із застосуванням заходів процесуального примусу. Виклик, привід, покладення процесуальних обов'язків, застосування запобіжних заходів, домашнього арешту чи тримання під вартою тією чи іншою мірою втручаються у сферу особистої автономії людини. За таких умов на перший план виходять вимоги законності, необхідності та пропорційності відповідного втручання. Сам факт наявності в уповноваженого суб'єкта передбаченого законом повноваження ще не означає безумовної допустимості його застосування. У кожному конкретному випадку необхідним є встановлення реальної процесуальної потреби у відповідному обмеженні та з'ясування можливості досягнення поставленої мети менш обтяжливими для особи засобами.

Актуальність теми посилюється й необхідністю забезпечення належного балансу між публічним інтересом у своєчасному та результативному здійсненні кримінального провадження і приватним інтересом особи у збереженні максимально можливого обсягу її прав і свобод. Надмірне застосування примусових механізмів здатне призвести до невиправданого обмеження свободи пересування, особистої недоторканності, права на приватне і сімейне життя, права на захист та інших фундаментальних прав і свобод. Натомість недостатність механізмів забезпечення участі може створювати передумови для ухилення від процесуальних обов'язків, затягування провадження, ускладнення доказування та перешкоджання здійсненню правосуддя. Саме необхідність досягнення справедливого балансу між цими інтересами визначає складність відповідного напряму кримінально-правового регулювання забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні.

Нових аспектів досліджувана проблематика набула в умовах воєнного стану. Воєнні дії, тимчасова окупація окремих територій, вимушене переміщення населення, перебування учасників кримінального провадження за кордоном, безпекові загрози, складність фізичного доставлення осіб до суду та

інші об'єктивні обставини істотно ускладнили застосування традиційних механізмів забезпечення їх участі. За таких умов особливого значення набуло дистанційне кримінальне провадження та використання відеоконференцзв'язку зокрема. Водночас розширення дистанційних форм участі породжує низку проблем щодо забезпечення безпосередності судового розгляду, ідентифікації особи, конфіденційності її спілкування із захисником, належної якості технічного зв'язку та реальної можливості повноцінно брати участь у процесуальних діях.

Не менш важливим є вплив цифровізації на традиційне розуміння процесуальної участі осіб у кримінальному провадженні. Сучасні технології дозволяють забезпечувати присутність учасника незалежно від його фактичного місцезнаходження, однак одночасно актуалізують питання про межі допустимої заміни безпосередньої участі дистанційною. Технічна доступність відеоконференції сама по собі не може бути достатньою підставою для її використання, якщо відповідний формат погіршує процесуальне становище особи або створює перешкоди для ефективного здійснення нею своїх прав. Тому цифровізація кримінального процесу потребує формування таких процесуальних механізмів, за яких технологічна ефективність поєднуватиметься з належним рівнем правових гарантій.

Окремого значення набуває диференціація механізмів забезпечення участі залежно від процесуального статусу особи. Неможливо застосовувати однакові підходи до обвинуваченого, потерпілого, свідка, експерта, спеціаліста чи перекладача, оскільки характер їх процесуальних функцій, обсяг прав та обов'язків, наслідки неявки і ступінь допустимого примусу істотно відрізняються. Особливої уваги потребують вразливі учасники кримінального провадження – малолітні та неповнолітні, особи з інвалідністю, особи, які не володіють мовою судочинства, а також особи, стан здоров'я яких ускладнює безпосередню участь у процесуальних діях.

Таким чином, актуальність дослідження процесуальних основ забезпечення участі осіб під час кримінального провадження визначається

необхідністю комплексного переосмислення відповідного інституту з урахуванням одночасно декількох тенденцій: посилення стандартів захисту прав людини, необхідності забезпечення ефективності кримінального провадження, цифрової трансформації правосуддя та функціонування кримінальної юстиції в умовах воєнного стану. Це зумовлює потребу не лише в аналізі передбачених КПК України засобів забезпечення участі окремих суб'єктів, а й у визначенні єдиних критеріїв допустимості їх застосування, удосконаленні процесуальних гарантій, усуненні прогалин і суперечностей правового регулювання та формуванні такої моделі, за якої забезпечення належної процесуальної поведінки особи не перетворюватиметься на необґрунтоване обмеження її прав і свобод.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що тема дисертації Свінцицького Андрія Вікторовича «Процесуальні основи забезпечення участі осіб під час кримінального провадження: проблеми теорії і практики» є безсумнівно актуальною, а саме дослідження – вкрай необхідним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020); Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021); Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023). Напрям дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями Директиви 2010/64/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 20 жовтня 2010 року про право на усний і письмовий переклад у кримінальному провадженні; Директиви 2012/13/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 22 травня 2012 року про право на інформацію у кримінальному провадженні; Директиви 2013/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 22 жовтня 2013 року про право на доступ до адвоката у кримінальному провадженні та провадженні за європейським ордером на арешт; Директиви (ЄС) 2016/343

Європейського Парламенту та Ради від 9 березня 2016 року про посилення окремих аспектів презумпції невинуватості та права бути присутнім на судовому розгляді у кримінальному провадженні. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету «Розслідування кримінальних правопорушень (кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти)» (державний реєстраційний номер 0121U113579).

Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації, їх новизна.

У дисертації сформульовано та обґрунтовано сукупність положень, які характеризуються науковою новизною і свідчать про особистий внесок автора у розвиток кримінальної процесуальної науки, який полягає у розробці нових та удосконаленні існуючих підходів та положень щодо процесуальних основ забезпечення участі осіб під час кримінального провадження.

Метою дисертаційної роботи є розв'язання комплексної наукової проблеми процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні шляхом формування його цілісної теоретичної концепції й розроблення науково обґрунтованих пропозицій і практичних рекомендацій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування.

Зміст та спрямування сформульованих наукових завдань структурно та логічно узгоджені, їх кількість є достатньою для розкриття обраної теми та досягнення поставленої мети. Ознайомлення з дисертаційною роботою дає підстави стверджувати, що мету дослідження досягнуто, а поставлені завдання розв'язані в повному обсязі.

Наукові положення, висновки та рекомендації представлені автором в дисертації є достовірними та обґрунтованими, базуються на значному спектрі застосованих в процесі дослідження загальнонаукових та спеціальних методів пізнання.

Найбільш цінними та ключовими з них є те, що автором:

– сформовано теоретико-прикладну концепцію процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні як самостійного

комплексного кримінального процесуального інституту, що об'єднує систему взаємопов'язаних процесуальних засобів, процедур і гарантій, спрямованих на своєчасне інформування особи, забезпечення її прибуття та участі у проведенні процесуальних дій і судовому розгляді, реалізацію процесуальних прав, виконання процесуальних обов'язків і захист від незаконного або необґрунтованого процесуального примусу, з визначенням мети, ознак, структури, функцій і критеріїв відмежування відповідного інституту від заходів забезпечення кримінального провадження, процесуального примусу та кримінальних процесуальних гарантій;

– запропоновано систему засобів процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні, до якої за функціональним призначенням віднесено: інформаційно-комунікаційні засоби, що охоплюють повідомлення, виклик і вручення процесуальних документів; засоби створення умов для реалізації процесуальних прав, пов'язані з участю захисника, представника, законного представника, перекладача і спеціаліста; примусові засоби забезпечення участі та виконання процесуальних обов'язків, до яких належать привід, накладення грошового стягнення, затримання та запобіжні заходи в частині їх спрямованості на участь особи; засоби участі у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції та дистанційному судовому провадженні; заходи безпеки; додаткові процесуальні гарантії неповнолітніх, осіб, які не володіють або недостатньо володіють державною мовою, та інших учасників, які з огляду на вік або стан здоров'я потребують додаткових гарантій; гарантійний рівень відповідної системи становлять судовий контроль та оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності у випадках і порядку, передбачених КПК України;

– розроблено теоретико-прикладну модель процесуального механізму застосування засобів забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні як послідовності взаємопов'язаних елементів, що охоплює встановлення потреби в забезпеченні участі особи; визначення фактичних і правових підстав застосування відповідного засобу; перевірку можливості досягнення

процесуальної мети без обмеження прав або з мінімально необхідним їх обмеженням; прийняття законного, обґрунтованого і вмотивованого процесуального рішення; доведення його змісту до відома особи; виконання рішення; перевірку досягнення визначеної мети; судовий контроль та оскарження у випадках, передбачених КПК України; зміну або припинення застосування відповідного засобу після зміни чи відпадіння його підстав;

– сформовано систему забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану та використання електронних засобів комунікації, яка передбачає розмежування умисного невиконання процесуального обов'язку й об'єктивної неможливості прибуття або участі, спричиненої перебуванням на тимчасово окупованій території України чи території, на якій ведуться бойові дії, евакуацією, перебуванням за межами України, проходженням військової служби, порушенням транспортного сполучення або відсутністю стабільного зв'язку; встановлення єдиних правил виклику і повідомлення із застосуванням електронних засобів комунікації та підтвердження їх одержання; незастосування наслідків неприбуття в разі підтвердженого технічного збою; уніфікацію порядку ідентифікації особи, фіксування перебігу процесуальної дії, забезпечення конфіденційного спілкування із захисником і перевірки технічної можливості участі в режимі відеоконференції;

– обґрунтовано систему взаємопов'язаних критеріїв застосування, продовження, зміни та скасування запобіжних заходів, відповідно до якої існування кожного ризику, передбаченого ст. 177 КПК України, має підтверджуватися належними доказами та встановлюватися окремо на момент розгляду відповідного клопотання; покладені на підозрюваного чи обвинуваченого процесуальні обов'язки повинні відповідати конкретно встановленому ризику та бути необхідними для його запобігання; недостатність застосування більш м'якого запобіжного заходу підлягає окремому обґрунтуванню в ухвалі слідчого судді, суду; розмір застави має визначатися з урахуванням обставин кримінального правопорушення, майнового та сімейного

стану підозрюваного чи обвинуваченого, інших даних про його особу та ризиків, передбачених ст. 177 КПК України, і не бути завідомо непомірним; продовження строку тримання під вартою допускається лише за умови доведення того, що заявлений ризик не зменшився або з'явилися нові ризики, які виправдовують подальше тримання особи під вартою, а застосування більш м'якого запобіжного заходу не забезпечить запобігання таким ризикам; під час оцінювання пропорційності обмеження прав особи мають ураховуватися сукупна тривалість, характер та інтенсивність застосованих до неї процесуальних обмежень;

– науково аргументовано до прийняття розробленого проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення процесуальних основ забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні», положеннями якого запропоновано врегулювати здійснення виклику і повідомлення з використанням електронних засобів комунікації та підтвердження їх одержання; конкретизувати вимоги до доведення ризиків, визначення розміру застави, застосування тримання під вартою й мотивування судових рішень; запровадити періодичну перевірку актуальності процесуальних обмежень; удосконалити порядок проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції щодо осіб, до яких застосовано заходи безпеки; розширити можливості оскарження рішень про відмову в застосуванні заходів безпеки, їх зміну чи припинення; деталізувати процесуальний порядок вирішення питання про затримання судді, утримання його під вартою чи арештом;

– удосконалено наукові підходи до визначення критеріїв правомірності втручання у право на свободу та особисту недоторканність, відповідно до яких процесуальні заходи, що за характером, тривалістю й інтенсивністю становлять обмеження або позбавлення свободи, мають застосовуватися на підставі та в порядку, встановлених законом, переслідувати визначену кримінальним процесуальним законом мету, бути обґрунтованими конкретними обставинами, необхідними такій меті, супроводжуватися належними процесуальними гарантіями та припинятися після настання відповідних підстав;

– розроблено систему кримінальних процесуальних гарантій забезпечення участі осіб шляхом включення до неї своєчасного роз'яснення процесуальних прав і обов'язків; підтвердження одержання повістки про виклик або повідомлення; забезпечення права на захист і конфіденційного спілкування із захисником; залучення перекладача, законного представника, спеціаліста, а у випадках, передбачених КПК України, – педагога або психолога та лікаря; застосування заходів безпеки; проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції з додержанням вимог щодо ідентифікації особи, якості зв'язку, інформаційної безпеки та фіксування; судового контролю й оскарження у випадках і порядку, передбачених КПК України;

– удосконалено кримінальні процесуальні положення щодо забезпечення участі осіб під час досудового розслідування в частині запровадження індивідуального оцінювання потреб неповнолітніх та інших учасників, які потребують додаткових процесуальних гарантій; конкретизації вимог до компетентності перекладача і спеціаліста та обставин, що виключають їх участь; диференціації порядку виклику й участі осіб, які перебувають за межами України, на тимчасово окупованій території України або території, на якій ведуться бойові дії; установлення додаткових гарантій під час проведення допиту та впізнання у режимі відеоконференції;

– розроблено теоретико-прикладні положення щодо забезпечення участі осіб під час судового розгляду в умовах воєнного стану, які передбачають забезпечення безпосередньої участі обвинуваченого, а за наявності встановлених ст. 336 КПК України підстав – здійснення дистанційного судового провадження на підставі вмотивованої ухвали суду; належну ідентифікацію учасника; можливість чути й бачити перебіг судового провадження та реалізовувати процесуальні права; конфіденційне спілкування із захисником; належну якість зв'язку, інформаційну безпеку та повне фіксування судового засідання.

Одержані результати мають значну теоретичну цінність та практичне значення; їх наукова новизна вирізняється вагомими здобутками отриманими вперше, а також розвиненими та удосконаленими положеннями. Отримані

наукові результати мають вагоме значення для покращення ефективності процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні.

Науково-обґрунтований аналіз змісту дисертаційної роботи. Структура дослідження (вступ, 5 розділів, що містять 15 підрозділів, висновки, список використаних джерел та додатки) є логічно побудованою, послідовною та відповідає поставленій меті й завданням. Вона забезпечує комплексне розкриття теоретичних, кримінальних процесуальних, , організаційних і міжнародно-правових засад процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні основи процесуального забезпечення участі осіб під час кримінального провадження»** (с. 25-109 дис.) сформовано теоретичне підґрунтя дослідження. Автором простежено генезис правового регулювання забезпечення участі осіб у кримінальному судочинстві та запропоновано періодизацію його розвитку. Значну увагу приділено з'ясуванню поняття та сутності процесуального забезпечення участі осіб, визначенню його характерних ознак, структури і функціонального призначення. Розкрито співвідношення досліджуваної категорії із заходами забезпечення кримінального провадження, кримінальним процесуальним примусом та процесуальними гарантіями. Окремо охарактеризовано методологічні засади дослідження та обґрунтовано використання системного, інституційного, функціонального, діяльнісного, аксіологічного й антропоцентричного підходів.

У другому розділі **«Правові основи процесуального забезпечення участі осіб під час кримінального провадження»** (с. 110-192 дис.) основну увагу зосереджено на нормативних і функціональних засадах застосування відповідних процесуальних засобів. Проаналізовано конституційні положення, міжнародно-правові стандарти та норми кримінального процесуального законодавства, які визначають підстави, умови й порядок їх застосування. Автор досліджує правову природу кримінального процесуального примусу та його співвідношення із забезпеченням участі особи, обґрунтовуючи, що ці правові категорії частково перетинаються, проте не є тотожними. На цій основі

формується система засобів процесуального забезпечення участі та визначаються загальні вимоги до їх застосування, насамперед законність, обґрунтованість, необхідність і співмірність втручання у права особи.

У **третьому розділі** дисертації досліджено практичний **механізм забезпечення участі осіб на стадії досудового розслідування** (с. 193-313 дис). Основна увага приділена процесуальним засобам, за допомогою яких забезпечуються належне повідомлення особи, її виклик і прибуття, участь у проведенні процесуальних дій, а також виконання процесуальних обов'язків. Окремий блок дослідження становлять запобіжні заходи та їх функціональне місце у сформованій автором системі. У цьому контексті розглядаються питання доведення процесуальних ризиків, вибору найменш обмежувального заходу, визначення розміру застави, застосування та продовження тримання під вартою, а також необхідності періодичного перегляду актуальності встановлених обмежень. Важливе місце відведено гарантіям права на свободу та особисту недоторканність, пропорційності процесуального примусу й судовому контролю. Відповідні напрями безпосередньо відображені у завданнях та положеннях наукової новизни роботи.

У **четвертому розділі** увагу зосереджено на процесуальному забезпеченні участі осіб під час судового провадження та на сучасних формах такої участі (с. 314-415 дис). Досліджуються проблеми безпосередньої та дистанційної участі, застосування відеоконференцзв'язку, ідентифікації учасників, належної якості технічного зв'язку, інформаційної безпеки та повної фіксації судового засідання. Особливе значення надається забезпеченню можливості обвинуваченого повноцінно сприймати перебіг судового розгляду, реалізовувати процесуальні права та конфіденційно спілкуватися із захисником. Окремо розглянуто специфіку забезпечення участі осіб в умовах воєнного стану, зокрема необхідність розмежування свідомого невиконання процесуального обов'язку та об'єктивної неможливості участі, спричиненої бойовими діями, окупацією, евакуацією, проходженням військової служби, перебуванням за кордоном чи проблемами зі зв'язком.

У п'ятому розділі автор звертається до вивчення міжнародного та зарубіжного досвіду процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні (с. 416-461 дис.). Автором узагальнюється досвід окремих іноземних держав щодо виклику і повідомлення учасників, електронної комунікації та ідентифікації особи, застосування відеоконференцзв'язку, залучення перекладача і спеціаліста, забезпечення участі неповнолітніх, використання заходів безпеки та здійснення судового контролю. Самостійним напрямом є систематизація правових позицій ЄСПЛ та визначення можливостей їх урахування у кримінальному процесуальному законодавстві України і національній правозастосовній практиці.

У цілому структура роботи побудована за логікою переходу від теоретико-методологічного обґрунтування поняття процесуального забезпечення участі осіб та визначення його місця в системі кримінального процесуального права - до аналізу конкретних процесуальних механізмів його реалізації на різних стадіях кримінального провадження, а надалі - до дослідження зарубіжного досвіду та стандартів ЄСПЛ.

Достовірність одержаних результатів. Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені автором в дисертаційній роботі, мають високий рівень вірогідності. Дослідження здійснене автором відповідно до теми роботи та поставленої мети. Ознайомлення зі змістом дисертації надає можливість зробити висновок, що поставлена мета досягнута, чому сприяв правильний вибір об'єкта дослідження та використання значного обсягу бібліографічних джерел. Достовірність та об'єктивність одержаних результатів, висновків та рекомендацій автора підтверджуються логічною завершеністю виконаної роботи, апробацією її результатів на міжнародних науково-практичних конференціях, публікаціями у наукових фахових виданнях, а також довідками про впровадження результатів дослідження, зокрема й в освітній процес Державного податкового університету.

Значення результатів для науки та практики. Наукове значення отриманих Свінцицького А.В. результатів у процесі підготовки дисертації на

тему «Процесуальні основи забезпечення участі осіб під час кримінального провадження: проблеми теорії і практики» полягає у формуванні теоретико-прикладних кримінальних процесуальних і криміналістичних засад розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовані в дисертації положення впроваджені й можуть бути використані в:

– *науково-дослідній роботі* – для подальшого дослідження теоретичних і прикладних проблем процесуального забезпечення участі осіб під час кримінального провадження (акти впровадження Державного податкового університету від 19 травня 2026 року та Національної академії внутрішніх справ від 17 грудня 2024 року);

– *законотворчій діяльності* – під час підготовки пропозицій щодо внесення змін і доповнень до кримінального процесуального законодавства України в частині вдосконалення порядку виклику та повідомлення учасників кримінального провадження, забезпечення їх прибуття, проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції, здійснення дистанційного судового провадження, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а також гарантування прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження (довідка Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 29 квітня 2026 р. № 147д9/9-06);

– *практичній діяльності* – як науково обґрунтовані рекомендації для слідчих, дізнавачів, прокурорів, слідчих суддів, суддів та адвокатів, а також під час проведення занять із професійної підготовки та підвищення кваліфікації слідчих, дізнавачів і прокурорів (довідка Адвокатського об'єднання «ЮС ФОРТІС» від 25 березня 2026 року № 25/03-6);

– *освітньому процесі* – під час підготовки навчальних і навчально-методичних матеріалів, проведення лекційних, семінарських і практичних занять зі здобувачами вищої освіти денної та заочної форм навчання з навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Організація досудового розслідування»

(акти впровадження Державного податкового університету від 19 березня 2026 року та Національної академії внутрішніх справ від 17 грудня 2024 року).

Загалом високо оцінюючи подану до захисту дисертацію та її наукові результати, слід зауважити, що робота, відповідно до традицій академічного аналізу, містить низку дискусійних положень, які не можуть бути залишені поза критичним розглядом опонента та в окремих випадках потребують додаткового пояснення з боку її автора.

1. Потребує додаткової аргументації положення автора щодо визнання процесуального забезпечення участі осіб самостійним комплексним інститутом кримінального процесуального права. Автор обґрунтовує існування такого інституту єдністю мети, функціональним взаємозв'язком відповідних процесуальних засобів та їх спрямованістю на створення умов для реалізації особою процесуальних прав і виконання процесуальних обов'язків. Водночас до його структури включено надзвичайно різнорідні за своєю правовою природою елементи: повідомлення і виклик, участь захисника, представника, перекладача та спеціаліста, привід, грошове стягнення, затримання, запобіжні заходи, заходи безпеки, відеоконференцію, а також судовий контроль та оскарження. У зв'язку із цим дискусійним залишається питання, чи достатньою є спільність функціонального призначення таких засобів для їх об'єднання в самостійний кримінальний процесуальний інститут. Автору доцільно було б більш чітко визначити системоутворюючі критерії цього інституту та пояснити, де проходять його межі стосовно інших уже сформованих інститутів кримінального процесуального права.

2. Дискусійним видається визначений автором обсяг категорії «забезпечення участі особи у кримінальному провадженні». У запропонованій концепції вона фактично охоплює не лише засоби забезпечення прибуття чи присутності особи, а й механізми реалізації права на захист, переклад, представництво, застосування заходів безпеки, дистанційну участь та низку інших гарантій. Водночас таке широке трактування породжує ризик надмірного розширення предметних меж досліджуваного поняття, оскільки практично будь-

яка кримінальна процесуальна гарантія тією чи іншою мірою створює умови для участі особи у провадженні. Сам автор наголошує, що досліджувана категорія не є тотожною ані заходам забезпечення кримінального провадження, ані процесуальному примусу, ані кримінальним процесуальним гарантіям. З огляду на це потребує більш виразного обґрунтування критерій, який дозволяє віднести конкретний процесуальний засіб саме до системи забезпечення участі та водночас виключити з неї інші гарантії, які також сприяють реалізації процесуального статусу особи.

3. Потребує поглиблення запропоноване автором співвідношення добровільних і примусових засобів забезпечення участі особи. Однією з концептуальних особливостей роботи є об'єднання в межах єдиної системи як інформаційно-комунікаційних та організаційних засобів, так і приводу, грошового стягнення, затримання та запобіжних заходів. Проте між цими групами існує принципова відмінність: перші створюють передумови для реалізації процесуальних прав, тоді як другі допускають владне втручання у сферу особистої автономії та можуть істотно обмежувати конституційні права людини. У зв'язку із цим доцільно було б чіткіше показати, чи йдеться про єдиний правовий механізм із внутрішньою градацією засобів, чи про декілька відносно автономних механізмів, об'єднаних лише спільною кінцевою метою. Практичне значення такого розмежування полягає передусім у визначенні різних стандартів обґрунтування, пропорційності та процесуальних гарантій залежно від інтенсивності втручання у права особи.

4. Окремої конкретизації потребує положення щодо розмежування об'єктивної неможливості участі особи та умисного невиконання нею процесуального обов'язку в умовах воєнного стану. Автор цілком обґрунтовано відносить до обставин, що можуть перешкоджати участі, перебування на тимчасово окупованій території або території бойових дій, евакуацію, перебування за межами України, проходження військової служби, порушення транспортного сполучення та відсутність стабільного зв'язку. Однак із практичної точки зору принципове значення має не лише перелік відповідних

обставин, а й порядок їх підтвердження. Тому автору варто було б докладніше визначити критерії, за якими слідчий, прокурор, слідчий суддя або суд мають встановлювати об'єктивність таких перешкод, достатність доказів їх існування та добросовісність поведінки учасника. Без формування відповідних критеріїв існує ризик неоднакового трактування одних і тих самих обставин у правозастосовній практиці.

5. Положення роботи щодо дистанційної участі у кримінальному провадженні потребують більш чіткого визначення меж, за яких технічна можливість участі може вважатися її процесуальною ефективністю. Автор справедливо пов'язує належність дистанційної участі з ідентифікацією особи, можливістю бачити та чути перебіг провадження, конфіденційно спілкуватися із захисником, належною якістю зв'язку, інформаційною безпекою та повним фіксуванням судового засідання. Проте доцільним було б сформулювати критерії, за наявності яких технічні недоліки перестають бути звичайними організаційними труднощами та набувають характеру істотного порушення права особи на ефективну участь і справедливий судовий розгляд. Практично важливим є й питання процесуальних наслідків втрати зв'язку, неможливості конфіденційного спілкування із захисником або неналежної ідентифікації учасника.

6. Додаткового обґрунтування потребує включення запобіжних заходів до системи засобів процесуального забезпечення участі осіб. У роботі їх місце пояснюється тим, що вони, зокрема, спрямовані на запобігання переховуванню особи та забезпечення виконання покладених на неї процесуальних обов'язків. Водночас функціональне призначення запобіжних заходів є значно ширшим, ніж забезпечення явки або участі особи у кримінальному провадженні. Автор фактично визнає це, включаючи до системи лише запобіжні заходи «в частині їх спрямованості на участь особи». Саме тому потребує уточнення, за яким критерієм один і той самий запобіжний захід у конкретній процесуальній ситуації належатиме до досліджуваної системи, а в іншій – перебуватиме за її межами. Розкриття цього питання дозволило б уникнути функціонального

дублювання категорій «заходи забезпечення кримінального провадження» та «засоби процесуального забезпечення участі осіб».

7. Порівняльно-правова складова дослідження потребує більш чіткого обґрунтування критеріїв відбору зарубіжного досвіду, придатного для імплементації в кримінальне процесуальне законодавство України. Автор ставить завдання узагальнити досвід окремих зарубіжних держав та використовує компаративістський метод для визначення можливостей його застосування в Україні. Водночас саме по собі встановлення ефективності певного механізму в іншій правовій системі ще не свідчить про можливість його безпосереднього перенесення у вітчизняне кримінальне судочинство. Доцільно було б сформулювати систему критеріїв прийнятності такого досвіду, наприклад його відповідність засадам кримінального провадження України, стандартам Конвенції та практиці ЄСПЛ, сумісність із національною моделлю судового контролю, реальну організаційну й технічну можливість упровадження, а також здатність забезпечувати не нижчий рівень процесуальних гарантій. Це надало б порівняльно-правовому аналізу не лише описового, а й чітко вираженого прикладного характеру.

Слід, проте, зазначити, що висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, не знижують її високого наукового рівня, подекуди носять спірний характер, обумовлені значним обсягом піднятих проблемних питань, відставанням чинного законодавства від потреб правозастосовної практики.

Усе викладене вище дає підстави для такого узагальненого висновку:

1. Дисертація Свінцицького Андрія Вікторовича на тему «Процесуальні основи забезпечення участі осіб під час кримінального провадження: проблеми теорії і практики» відповідає спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

2. Дослідження А. В. Свінцицького є завершеною самостійною

кваліфікаційною працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати щодо процесуальних основ забезпечення участі осіб під час кримінального провадження. Робота розв'язує конкретну наукову проблему, містить обґрунтовані висновки, сформульовані на основі достовірних результатів, вирізняється внутрішньою єдністю змісту та свідчить про особистий внесок дисертанта у розвиток науки кримінального процесу.

3. Оформлення роботи відповідає встановленим вимогам для наукових досліджень цього рівня. Дисертація представлена державною мовою, що забезпечує її відповідність вимогам академічного дискурсу.

4. Дисертація супроводжується авторефератом, у якому репрезентовано загальну характеристику дослідження, викладено його основний зміст, сформульовано висновки та наведено перелік наукових праць, опублікованих за темою дисертації.

5. Опонентом не виявлені некоректні запозичення, в тому числі й під час перевірки роботи за допомогою програмного забезпечення IDENTIFIC, що свідчать про те, що робота відповідає принципам академічної доброчесності. Використання підходів, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело. Дисертація оформлена відповідно до вимог МОН України та подана до захисту у вигляді підготовленого рукопису. Всі роботи, опубліковані у співавторстві, містять чітко визначений особистий внесок здобувача. Ідеї та розробки, що належать співавторам, разом з якими були опубліковані наукові статті, в дисертації не використовувалися.

6. Основні наукові результати дисертації викладені у 44 наукових публікаціях, серед яких 11 статей, опублікованих в наукових фахових виданнях України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України, 13 публікації у наукових виданнях Web of Science, Scopus, 4 публікації у міжнародних наукових виданнях, 15 тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, круглих столів, конгресів та 1 публікація, яка додаткового відображає наукові результати дисертації.

7. Дисертація відповідає пп. 6-9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197 (з відповідними змінами), а її автор – Свінцицький Андрій Вікторович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ

Завідувачка кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії
правових наук України,
заслужений діяч науки і техніки України **Оксана КАПЛІНА**

Підпис Оксани Капліної засвідчую,

вчений секретар
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
кандидат юридичних наук, доцент **Людмила ЛЕЙБА**